

Присуд історії.

З приходу Шашкевичевого юриса.

Коли Маркіян Шашкевич намовив своїх товаришів ваговорити в церковного амвону українською мовою, то зараз же сталася така подія. Входить молодий семинарист на кафедру, й перше слово промовляє рідною мовою; та коли глянув він на панство, що навколо стояло, голова пішла йому обертом. Заникнувшись та спотикаючись на кожному слові що читає юнак перекладати український текст свого казання на польську мову і так ледві ледві доходить кінця, щоб заректись опісля говорити мовою простого хлопа перед фешенебельною львівською публікою. Сила звички, традиції цим разом перемогла.

Це було на початку національного руху в Галичині. І от тепер, у соті роковини народження Маркіянового, ми нащевше ніде в Галичині не знайдемо українця, щоб міг пережити те, що трапилося бідолашному Плещкевичеві. У нас, на Україні це ще може бути, але там рідна мова д'ється усюди—і по селах, і по містах, в освіченому товаристві і серед простого люду, в церкві і в суді, в театрі і в університеті, в каварні і в сеймі... Теперішнє покоління може згадувати оту пригоду з Плещкевичем тільки як характерний анекдот,

як сумне свідчення національного за-
хиспаду, нарешті як ознаку неповаги
до себе самого і до свого рідного на-
роду. Але пережити щось подібне в
дійсності, знову кажу, ніхто тепер не
може в Галичині. І сталося це тому,
що 75 років перед нашими часами
це переживало покоління Шашкевича.
З соромом, з образою в душі, з
болем у серці, червоніючи—але мусі-
ло воно переживати. Бо раз-у-раз
шіонерам деводиться проломлювати ті
шляхи, якими пізніше покоління
йдуть цілком спокійно, навіть не по-
мічаючи иноді тих елементарних
труднощів, що чигали на кожному
ступіні наших батьків.

Шашкевичеві судилося бути таким
шіонером, людиною, що не вдоволь-
нялася утворчими стежками й же-
дала чогось нового, шукала нової
правди замість тієї старої, що гово-
рила: „хлоп—то билло”. „Все він ту-
жив за чимсь, шукав, чого у школах
не учили, чого не знаходив ї в ста-
рих, ні в нових словесностях”—каже
про Шашкевича його спершу вірний
товариш, потім ренегат, що зрадив
ідеали свого молодого віку—Голо-
вацький. Шашкевич тужив і виту-
жив, шукав і знайшов. Знайшов не-
опінені скарби під сельською стрі-
хую, в хаті убогого хлопа, вияв ті
скарби, виніс їх перед люде і проак-
вав стежку й іншим, де тих скарбів
шукати і як їх стерегти та до вжит-
ку прикладати. Тисячі великих й ма-
ніх прикостей, дрібних невигод та
дошкульних образ падали на сміли-
вого шіонера, та він перед тим не
скорився і зробив велике, історичне
ваги діло,—те діло, що на-віки нев-
мірущим зробило його ім'я, поста-
вивши Шашкевича справжнім велет-
нем серед сучасного йому людського
дріб'язку.

Чим був Шашкевич для своїх су-
часників? Для одних це був фанатик
„хахольської”, „хлопської” мови, і
вони не знаходили досить гострих
глузуваннів, щоб висміяти комедії
на їх погляд заходи того фанатика.
Для других—небезпечний новатор,
що ламав звичні шаблони—і вони
всталі на оборону шопранік тради-
цій, кидаючи на новатора вже ре-
альним камінням. Для третіх—неспо-
кійна голова, ворохобник, що не
знає чого шукає, йдучи на поводі
мрійних вигадок, і ці теж знайшли
чим дошкулити йому. Ще для ін-
ших це був просто божевільний, що
наперекір відомій прымовці нава-
жився мертвого вертати з гроба. Так
дивилась величана більшість. І тіль-
ки мадісенський гуртчик, одиці
промовляли побожно разом з Каза-
новичем: „О безсмертний Маркіян! Ти
важег еси огнь в моїй груди,
потрий лаш гробова переть загасити
зможе”.

І правда на правду вийшла, ста-
вши на стороні останніх. Маркіян за-
палив огонь, якого й гробова переть
загасити не здоляла. Він свою долю
з'єдинав з долею рідного народу і
свою справу передав майбутності, пе-
редав історії і вони вже розсудила
його з сучасниками й дала їй при-
суд. Той історичний присуд ми чи-
таємо і в подіях ювілейного свята, і
в тій загальній пошані, якою ім'я
Шашкевича тішиться по всій Укра-
їні. І якими дрібними та мизерними
перед тим величним присудом вда-
ються тепер свари, алість, знена-
ність та шпильки величезної більшо-
сти сучасників! З одного боку—пере-
бутий „Скверний авекдотъ”, з друго-
го—нездолонна вічність.

„Судилося нам послідніми бу-
ти,”—писав сам Шашкевич про на-
ціональне відродження рідного наро-
ду. Нехай і послідніми—дарма, аби
тільки справді рушити в дорогу. Ко-
ли вже ми хоч і послідніми рушили,
коли вже почали справу свого відро-
дження, то повинні й мусимо вести її
до краю, не спиняючись на половині
дороги. Славні імення наших шіоне-
рів не дадуть нам пристати на доро-
зі, ані спинитись, ані зректися відо-
го великого спільногого діла. І хоч по-
слідніми, а таки прийдемо й ми туди,
де буде вже віні перших, ні остан-
ніх, а будуть рівні, з однаковим
правом люде і вільні з однаковим
правом наці... 